Аннерен хакли никам та çук

(прозăлла сăвă)

Çуралнине эпĕ астумастăп. Анчах анне калатчĕ: çуралтăн эсĕ çу кунĕнче, ыраш çĕмелĕ çумĕнче. Апла тӳрех кĕрсе ӳкнĕ эпĕ çутçанталăк ытăмне. Сенкер кăвак тӳпе мана хăйпе чĕркенĕ, хĕвел шевли питĕм çинче сиккелесе вылянă, ăшă çилĕ лăпкăн вĕрсе ман çемçе çӳçĕме типĕтнĕ, анне юррипе пĕрле кайăк сасси хăлхана кĕнĕ. Тен, çавăнпах паян кун та килĕштеретĕп çутçанталăк юррине.

Пӳртре эпĕ выртнă пилĕк талăк. Унтан каллех уя васканă: аннепе тырă вырма. Кăчăрт-кăчăрт çурла сасси паян кун та хăлхара. Тен, çавăнпах пуç таятăп кашни кунах сар çăкăра. Тен, çавăнпах ирех тăратăп хĕвел тухнине курса киленме. Тен, çавăнпах тăрăшатăп çутçанталăкпа килĕшӳллĕ пурăнма.

* * *

Эсĕ — пур та, эсĕ çук та. Чи малтанах эсĕ çуралнă аçупала аннӳшĕн, унтан — халăхшăн. Малтанхи санран килмест, иккĕмĕшĕ — хăвăнтан. Эсĕ пуррине çынсем курĕç тăван ялшăн, халăхшăн тунă ырă ĕçсенче. Çакă пулĕ те вара çуралнине пĕлтерни. Çакă пулĕ те вара сана халăх йышăнни. Çав хушăрах ав куратпăр урăхларах çынсене те. Куллен ĕçе çӳреççĕ, ĕçленĕ пек тăваççĕ, укçине те илеççĕ. Анчах халăх пурпĕрех пит йышăнмасть вĕсене.

Пушă вырăн çыннисем теççĕ вĕсем пирки. Мĕншĕн тесен çав çынсенчен усси сахал. Мĕншĕн тесен — вĕсем иккĕмĕш хут çуралман.

Чăн-чăн çын вăл яланах икĕ хутчен çуралать: пĕрремĕш хут — аçу-аннӳшĕн, иккĕмĕш хут — тăван халăхшăн.

* * *

Анне мана каларĕ: юратмасăр пĕр-пĕрне, хĕрĕм, качча ан тух терĕ. Итлемерĕм, качча тухрăм, хам туйăма шантăм. Хам юратсан пурте пулĕ,

шутларăм эпĕ ун чухне. Чăнах пулчĕ, пурте ăнчĕ: пурлăх енчен, кил-çуртран; курорта та хăнана çӳретпĕр халь машинăпа, ятăм та пур, чысăм та. Анчах темшĕн пурпĕрех тем çитмест пек пурнăçра, темшĕн пушă ăшăмра, хам таврара мĕн пурри савăнăç кӳмест мана. Пĕтĕм ылтăн-кĕмĕле, яппун телевизорне тухса пеме эпĕ хатĕр - пултăрччĕ кăна пĕрле хĕмленсе тăран кăмăллă чĕре.

* * *

Чылай вăхăт иртсессĕн, пĕр ӳсĕмри ентешсем тĕл пултăмăр хăнара. Пĕрне-пĕри пӳле-пӳле пуçларăмăр пуплеме.

Пĕри калать, хăй савăнать: туянтăм тет хура тĕслĕ çĕн машина, гаражне те, чирлĕ тесе хут тупса, лартрăм тет кил-картинех.

Тепри калать, эх, савăнать: тупнă иккен ăшă вырăн, кирлисемпе туслă пулса пурăнать иккен вăл халăх вăйĕпе ырă курса.

Виççĕмĕшĕн савăнăçĕ - тăвата пӳлĕмлĕ хваттер. Ялта пурăнакан ватă ашшĕне çырнă иккен хăй çумне. Ашшĕ пурăнас пӳлĕмре халь усрать ав йыттине.

Черет çитрĕ ак мана. Мĕн калăп-ши вĕсене? «Эп паян та савăнсах çирĕм анне яшкине. Унран пахи, унран тутли маншăн çук та тĕнчере», - терĕм хайхи кусене. Кăн! пăхрĕç тусăмсем, шарламарĕç нимĕн те. Мĕн каласшăн пулчĕç-ши? Хаклă тусăм, итлекенĕм, эсĕ мĕскер шутлан-ши?

* * *

Мĕн ĕлĕкрен-авалтан ача ӳснĕ ватăлăхпа юнашар. Çакă пулнă та ĕнтĕ çынлăха вĕрентесси. Çавăнтан пуçланнă та пĕр-пĕрне хисеплесси, ваттисене чыслаcси.

Паян пачах урăхла. Ачасемпе юнашар ваттисем ытла сахал. Аслашшĕсĕр ӳсеççĕ, кукамăшне курмаççĕ. Илейместпĕр тавçăрса çак йăла

сиенлĕхне. Пĕр сиенĕ - ачасемшĕн, тепри вара - хамăршăн. Ăçта курччăр-ха вĕсем виçĕ сыпăк пĕр-пĕринпе шăкăл-шăкăл пурăннине? Ăçтан пĕлччĕр-ха вĕсем ывăнса çитнĕ вата чĕресене пулăшу парса пымаллине? Хамăр ватлăх сумлă пултăр тесен, атте-аннесемпех пĕрле пурăнасчĕ; ачасене ватăлăха кăтартса ÿстересчĕ.

* * *

Хантăшăм, сан çинчен калаçнă чух аçу ятне питех асăнмаççĕ, чĕннĕ чухне те ытларах Марье Мишши тееççĕ. Телейĕмĕр çапла пулчĕ - аттесĕрех ÿсрĕмĕр, йывăрлăхне тÿсрĕмĕр.

Анне пулчĕ пирĕншĕн шăпах атте вырăнне, анне пулчĕ пирĕншĕн хăш чух пичче вырăнне, анне пулчĕ пирĕншĕн аслă аппа вырăнне. Суха тытма, каскалама, юлташсемпе туслă пулма, хамăр чыса мĕн пĕчĕкрен упрама пире анне вĕрентрĕ, вăйне пачĕ, чунне пачĕ, ятне пачĕ вăл пире. Анне ăшши - хевтере, упрар ăна чĕрере. Амăшĕ пур çын - тăлăх мар. Тусăм, эсĕ ан кулян Марье Мишши тенишĕн.

* * *

Анне пире темле уйрăм туйăмпа юрататъ. Сывлăхлă-и, айван-и, сăнран кăштах начар-и - анне пурпĕр юрататъ.

Арăм пире юрататъ хăйне чапа хунишĕн, куллен лайăх пăхнишĕн, вăй хурса ĕçлесе пурлăх туса панишĕн. Ырлăхĕ кăшт чаксанах юратăвĕ те чакатъ.

Анне пире юрататъ пĕтĕмĕшле хак парса. Арăм пире юрататъ мĕншĕн те пулин кăна, уйрăм ене суйласа. Юраттăрччĕ вăл анне пек, кĕтсе илĕттĕм çакна çурхи çутă хĕвел пек.

* * *

Ачаран асра юлни яланах пуçра, чул çине çырса хунипе пĕр тан.

Вăрçă вăхăтĕнче пирĕн аннесем атте вырăнне, лаша вырăнне пулнă. Кунĕн-çĕрĕн ĕçленĕ, кану мĕнне пĕлмен. Сит-меннине тата патшалăхĕ налукпа чуна илнĕ. Вăхăтра парса татма-сан киле пырса тустарнă, хаклă япаласене туртса илсе кайнă.

Алхасатчĕç ун чухне налук пуçтаракансем. Хирĕç калакансене хăрататчĕç тĕрмепе.

Анчах вată асанне пурпĕр тупрĕ хăюлăх, калассине каларĕ:

- Пурнăçу сан ан ăнтăр, мăрьерен тĕтĕм тухма пăрахтăр, кил хушшине вĕлтрен пустăр, çурт тăррине мăян шăттăр, - терĕ.

Те шăпи çапла пулчĕ, те асанне ылханĕ çитрĕ - çав çын эрех ăшне путса вилчĕ, ачисем те халăха юрăхлă ĕçченсем пулаймарĕç, пурнăçне тĕрмерен тĕрмене çӳресех ирттерчĕç, ашшĕ килне вĕлтрен пусрĕ.

Вată çын ылханĕ чăнах та çитет пуль.

* * *

Хĕрарăмăн хитрелĕхĕ ялан пĕр пек курăнмасть - хăш чух пачах чакса пырать, хăш чух йăлкăшса каять. Хĕрарăм пурнăçĕнче ун илемне пур енлĕ уçса паракан самант пур. Çавă - арăм ача çуратмалли çуртран пĕчĕкçĕ пепкепе киле пырса кĕнĕ кун.

Арăм питĕнче ун чух çиçет çепĕç илемлĕх, ăшă кăмăлпа, мамăк евĕр çемçе алăпа тытать манăн телее, ман юрату тĕшшине, тин кун курнă ывăла.

Утти акăш ишнĕ пек, чĕлхи чĕкеç чĕлхи пек. Арăм вара, чăнах та, çĕнелсе тухнăн туйăнать. Çавăнпа та çак илемлĕ вăхăта тăтăшах курас килет.

* * *

Хăван халăхăм, юратнă аннем, эпĕ сан вĕри юнун пĕр пĕчĕк тумламĕ. Санра пурри манра пур: хăравçăлăх та чылай, ыттисене шанманни те, чăваш пулнишĕн вăтанасси те, хама уйрăммăнрах тытасси те...

Çак йăласем сыпран-сыппа тăсăлса пыраççĕ. Япăххисенчен тасалса пĕтме пит çăмăлах мар иккен. Ăçтан çăмăл пултăр ĕнтĕ: пĕр çĕре чăмăртанса, пĕр халăх пулса пурăнса кураймарăмăр. Сапса янă пăрçа пек сапаланса пĕтрĕмĕр. Тĕрлĕ çĕрте тĕрлĕн-тĕрлĕн шăта-шăта тухрăмăр, анчах тăван халăх ăшши çителĕксĕр пулнăран имшертерех ӳсрĕмĕр. Пĕрлĕх çукки пĕтерет. Хăçан та пулсан пĕрле пухăнса, вăйă картине тăрса, алран алла тытăнса харăс юрласа пулĕ-ши?

* * *

Çынна кун-çул парнелесси, ача-пăчана сывлăхлă пăхса ӳстересси, кил-çуртри тирпейлĕхе, çемьери килĕшӳлĕхе упрасси пĕтĕмпех хĕрарăмран килет.

Ахальтен мар авалхи скульпторсем чи малтан ача амăшне сăнлама тăрăшнă, унтан тин турă кĕлеткине тума тытăннă. Ун чух хĕрарăм турăран та çӳлерех тăнă иккен.

Халĕ вара хĕрарăм кăштах йӳнелчĕ. Пĕрисем пукане вырăнне кăна хураççĕ. Хĕрарăм çамрăк та илемлĕ чухне вы-ляççĕ-выляççĕ те пăрахаççĕ.

Теприсем хĕрарăма нумай ĕçленĕшĕн килĕштереççĕ, парнесем, орденсем парса хавхалантараççĕ. Арçын вырăнне лава кӳлĕнсе çемьене малалла туртакансен шучĕ ӳссех пырать. Илемлĕхпе çепĕçлĕх чаксах пырать.

Хĕрарăма юратупа ăшăтса, ĕçпе пулăшса, кулленхи пурнăçне çăмăллатма тăрăшакансем те пур. Анчах çакна тума пит çăмăлах мар иккен. Пурлăх шайĕнче те, ĕç йĕркисенче те хĕрарăма хирĕçли питĕ нумай.

Çук-ха, хĕрарăм пурнăçри чăн-чăн вырăнне шыраса тупайман халлĕхе.

* * *

Ача чухне айван пулнӑ. Анне пач ҫывӑрмасӑрах пурӑнать пуль тесе шутлаттӑмччӗ. Сӑлтавӗ пулнах ҫав. Эпӗ ирпе куҫа уҫнӑ чух кил-ҫуртра тирпейлӗх, сӗтел ҫинче апат-ҫимӗҫ. Эп ҫывӑрма выртнӑ чухне анне алӗҫ тӑватчӗ.

Мӗнле ҫав тери чӑтӑмлӑ пулнӑ-ха эсир, вӑрҫӑ вӑхӑтӗнчи аннесем? Ялан ӗҫре, шӑм-шак канмалӑх ҫывӑрса та кураймарӑр пуль. Тӗкӗр ҫине пӑхса илме те вӑхӑт пулман сирӗн.

Анне ҫывӑрнине эп астумастӑп.

* * *

Лаша пуласси - тихаран паллӑ, ҫын пуласси - ачаран тенӗ ӗлӗк ваттисем. Анчах ҫакна манас марччӗ - ача пек айванни, ҫын пек вӑрах ӳсекенни урӑх нимле чӗрчун та ҫук. Ачана кулленхи пулӑшу кирлӗ.

Суралакансем нумай, чӑн-чӑн Сын шутне кӗрекенсем сахалтарах. Пурнӑҫа тӗрмере е ӑсран катӑккисен ҫуртӗнче пурӑнса ирттерекенсем те чылай.

Ачасене ҫӑвартан апат хыптарса тӑни ҫеҫ ҫителӗксӗр. Капӑр ҫи-пуҫ та нимех те мар. Ытларах ырӑ туйӑмпа ҫынлӑх кирлӗ. Ачана пӗчӗклех ашшӗ-амӑшӗнчен уйӑрас марччӗ, чӗрҫи ҫинче вылятса, юрату ӑшшипе кӑмӑлне пуянлатса ӳстересчӗ.

Хамӑр ватӑлӑх ачамӑрсен ҫынлӑхӗнче. Апла пулсан тӑрӑ-шар, ачалӑха пулӑшар.

* * *

Каснӑ чӗлле тепӗр хут ҫыпӑҫтарма питӗ хӗн. Семьере те ҫавах. Килӗшӳлӗх пӗтсен, пӗрне-пӗри ӑнланми пулсан, ҫемье кӗҫех арканса каять. Тем чухлӗ вӑй хурсан та, кӑштах юсасан та малтанхине ҫитес ҫук.

Семьери йĕркесене сыхласа тытса пыраканĕ пулмалла. Сакна эпĕ анне вилсен тин тавçăрса илтĕм. Вăл пур чух пурте йĕркеллĕччĕ. Семьере тăван чĕлхе те, чăвашлăх та пурччĕ. Халĕ вара урăхла. Темшĕн хама ют çын пек туйма пуçларăм. Ачамсем те хамăнах, анчах вĕсенче чăвашлăх сахал. Арăм та çавах, анчах ун пуçĕнче çăмăлттай та чăрсăр хĕрарăмсен шухăшĕ йышланса пыни куçкĕрет.

Паллах, кунта хирĕçӳ пур. Канăç памасть вăл мана. Мĕншĕн çапла пулчĕ-ши, ăçта йăнăш турăм-ши? Мĕншĕн ачамсенче чăвашлăх вăй илеймест-ши? Тен, хула пурнăçĕ çапларах? Тен, хула вăл чăвашлăха аркатса пыракан вырăн кăна? Чăваш ен хулисем уйрăм çĕршыв пек курăнса тăмаççĕ-и-ха?

* * *

Христос пек пулар мар, хамăра аннемĕрсенчен мала хурар мар. Атте-аннене вĕрентсе, вĕсене урăхлантарма пикенсе вăя пĕтерер мар. Вĕсем пур-пĕрех пирĕн пек шухăшлас çук, хăйсене пирĕн пек тыткалас çук. Пурнăç виçи те вĕсен самай урăхла.

Атте-аннемĕре хамăр çулпа утманшăн кӳренер мар, вĕсене ятласа кăмăлне хуçар мар. Ытларах вĕсем каланине итлер. Тен, тĕрĕслĕх вĕсенчех. Ватлăхра çамрăксемшĕн усăлли пурах ĕнтĕ.

* * *

Атте-аннесĕр çакă çутă тĕнчере эпир пулас çук, пĕрне-пĕри курса савăнас та çук.

Шутлатăп та тĕлĕнетĕп мансăрăн, хаклă тусăмсем, эсир мĕнлерех пурăнаттăр-ши? Йывăр самантра е нимере сире кам пулăшĕ, ĕçкĕ-çикĕре кам юррине итлĕр-ши?

Эпĕ пурри хамшăн çеç мар ĕнтĕ. Тавах атте-аннене. Вĕсен умĕнчи парăма нихăçан тавăрса пĕтерес çук.

Шел, хуланалла вырнаçнă хыççăн ашшĕ-амăшĕ çине урăхларах пăхакан та пур. Ваттисем çи-пуçран чаплах марришĕн, вырăсла начар калаçнишĕн вăтанакан та тĕл пулать. Шупашкара килнĕ ашшĕ-амăшĕпе юнашар мăнаçлăн утма именекен нихăçан та пархатар курас çук.

Кипеч, А. Аннерен хакли никам та çук: [прозăллă сăвă] / А. Кипеч // Хыпар. – 2003. – 3 ака.